

עשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו

מסכת אבות פרק ה משנה ג – "עשרה ניסיונות" בלי פירוט

עשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו עליו השלום ועמד בכולם, להודיע כמה חיבתו של אברהם אבינו עליו השלום.¹

מגן אבות לרשב"ץ על אבות פרק ה משנה ד – הפניה לפרקי דרבי אליעזר²

עשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו, הפירוט: לא הסכימו המדרשות במניינם אעפ"י שכולם מודים שהם עשרה. ובפרקי רבי אליעזר [פרק כו] מונה אותן.³

פרקי דרבי אליעזר פרקים כו-ל – פירוט עשרה הניסיונות⁴

עשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכולן:

הנס הראשון⁵ - כשנולד אברהם בקשו כל גדולי מלכות והקוסמים להרגו ונחבא בבית הרן שלוש עשרה שנה ולאחר שלש עשרה שנה יצא מבית הרן מדבר בלשון הקודש ומאס באלילים ומשקץ את הפסילים,⁶ ונָכַט

בשם יוצרו ואמר: "אשרי אדם בוטח בך".⁷

הנס השני - נחבש בבית האסורים עשרה שנים ... ולאחר עשר שנים שלחו והביאו אותו אצלו והשליכוהו לתוך כבשן האש ומלך הכבוד פשט יד ימינו והצילו מכבשן האש, שנאמר: "ויאמר אליו אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים".⁸

הנס השלישי - טלטולו מבית אביו ומארץ מולדתו והביאו לחרן ושם מת תרח אביו ועתדיי אמו,⁹ והטלטול קשה לאדם יותר מכל.¹⁰

¹ פרק חמישי מפרקי אבות מתאפיין במניית דברים בקבוצות אשר פוחתות והולכות: בעשרה מאמרות נברא העולם, עשרה דורות מאדם עד נח, עשרה ניסיונות נתנסה אברהם, עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים, עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש, עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות, שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם, ארבע מדות באדם, ארבע מדות בדעות, ארבע מדות בתלמידים וכו'. רובם אינם מפורטים במשנה ופורטו במקום אחר או שהפרשנים נזקקו להם. מאפיין נוסף של פרק זה, לפחות עד משנה כ, הוא שמשניות אלה הן "סתם משניות" ולא נאמרו בשם חכם מסוים, כפי שמקובל במסכת אבות, שהרי כל כולה באה למסור לנו את לקחיהם ואמירותיהם של חכמי ישראל לדורותיהם. אולי משום שאלה מסורות קדומות יותר ועממיות שלא ניתן ליחס אותן לחכם מסוים. ועכ"פ, עשרה הניסיונות שנתנסה אברהם אבינו לא פורטו במשנה זו (לעומת עשרה ניסים שאירעו בבית המקדש, למשל, שכן פורטו) ואנו ננסה להתחקות אחרי הפרשנים והשיטות השונות בנושא זה.

² רבי שמעון בן צמח דוראן, הרשב"ץ, בעל ספר התשב"ץ, נולד באי מיורקה בשנת 1361 ונפטר בעיר אלג'יר בשנת 1444. הרשב"ץ כתב תשובות רבות העוסקות בכל ענפי התורה: הלכה, פילוסופיה, פירושים לתנ"ך, פירושי סוגיות גמרא ועוד. הספר 'מגן אבות' לרשב"ץ, כולל ארבעה חלקים. החלק הרביעי הוא פירוט על מסכת אבות, שנדפס לראשונה בליוורנו בשנת 1763 (באדיבות פרויקט השר"ת, בר אילן).

³ ואנחנו נראה גם מקורות נוספים. ועכ"פ, פרשני המקרא הקלאסיים לא כ"כ התעסקו עם הנושא הזה. כך נראה מעיון שטחי ר' לא ראיית אינה ראייה.

⁴ פרקי ר' אליעזר הוא, ללא ספק, מקור עשיר ורחב (והקדום?) ביותר לגבי תיאור ופירוט עשרה הניסיונות בהם התנסה אברהם. ראה פרקים כו-ל שם. ובעקבות "המלצת" רשב"ץ, נתחיל ממנו.

⁵ כך הנוסח במהדורת היגר-חורב: נס, לא מלשון ניסיון, אלא מלשון נס להתנוסס, ראה הערה 17 להלן.

⁶ ראה דברינו [שבירת פסלים וניתוח מצבות](#) בפרשת לך לך.

⁷ פרשה זו מצעירותו וראשית דרכו של אברהם, עוד לפני הניסיון של כבשן האש, איננה ידועה והיא ייחודית למדרש פרקי דרבי אליעזר. לא ברור בשל מה נרדף אברהם, מיד כשנולד, עד שנאלץ להתחבא שלוש עשרה שנה. יש כאן גם חוב להרן אחיו שמזדהה עם אברהם ומת בשל כך (רש"י בראשית יא כח) ואברהם לוקח את לוט בנו תחת חסותו. מעשה ניתוח הפסילים המתואר בבראשית רבה לח יג אירע לאחר שאברהם יוצא ממחבואו. יש כאן גם השוואה ברורה לסיפור של משה שגדולי מלכות מצרים בקשו להורגו (ראה שמות רבה א כו) שמן הסתם כבר דנו בו רבים וטובים. אולי גם השוואה מאוחרת עם סיפור הסתרתו של ר' שמעון בר יוחאי שלוש עשרה שנה במערה, שגם הוא ברח מפני המלכות (שבת לג ע"ב, [בדברינו בל"ג בעומר](#)).

⁸ אור כשדים – האור של הכשדים, מרמז על כבשן האש שאברהם הושלך אליו ומתחבר לנס חנניה מישראל ועזריה שגם הם נצלו מכבשן האש - זה בתחילת סיפורה של אומת אברהם וזה בגלות בניו שחזרו למקום לידתו (פסחים פז ע"ב). אך דא עקא, שזה האחרון (חנניה מישראל ועזריה) מוזכר במקרא (דניאל פרק ג) ואילו נס כבשן האש של אברהם וגם הנס הקודם של המלכות שרדפה את אברהם מרגע לידתו אינן מוזכרות בתורה. וכבר דן בכך רמב"ן בפירושו לבראשית יא כח והמשכו בבראשית מו טו וגם בנס שני זה – אברהם בכבשן האש – יש לדון בנפרד. ולהלן נראה שאכן הרמב"ם איננו מונה שני ניסיונות (נסים) אלה.

⁹ ולפי גמרא בבא בתרא צא ע"א שם אמו של אברהם היה אמת'לאי. ראה שם שחכמי בבל היו בקיאים בקורותיו ושורשיו הקדומים של אברהם שבא מהאזור שבו הם גרים. ראה גמרא פסחים פז ע"ב: שלושה חזרו למטעתן, המשל על המלך שכעס על אשתו.

¹⁰ ראה דברינו [תרח סבנו](#) שם הראינו את שיטת מדרש שכל טוב ואחרים, שאברהם יצא פעמיים מחרן ללכת ארצה כנען. בגיל שבעים יצא אברהם פעם ראשונה לארץ כנען, חזר לאחר שנה לחרן להחזיר את אביו בתשובה, לקיים מצוות כיבוד אב ואולי

הנס הרביעי - מיום שנבראו שמים וארץ לא הביא הקב"ה רעב בעולם אלא בימי אברהם, ולא בכל הארצות אלא בארץ כנען, לנסותו ולהורידו למצרים.¹¹

הנס החמישי - נלקח שרה אשתו לפרעה לאשה, וכי יש אדם שרואה את אשתו נלקחה לאיש אחר ואינו קורע את בגדיו?¹²

הנס השישי - באו עליו כל המלכים להרגו ואמרו נתחיל ראשון בן אחיו ואחר כך נתחיל לו.¹³

הנס השביעי - אחר הדברים האלה היה דבר ה' אל אברם במחזה לאמר.¹⁴

הנס השמיני - ויהי אברם בן תשעים ותשע שנה, אמר לו הקב"ה: עד עכשיו לא היית תמים. אלא, מול את בשר ערלתך מעליך ותהלך לפני והיה תמים.¹⁵

הנס התשיעי - נולד ישמעאל בקשת ונתרבה בקשת ... וראה את יצחק יושב לבדו וירה חץ להרגו. וראתה זה הדבר שרה והגידה לאברהם ואמרה לו: כזה וכזה עשה ישמעאל ליצחק, אלא עמוד וכתוב ליצחק כל מה שנשבע הקב"ה לך ולזרעך, שאין בן האמה יורש עם בני עם יצחק.

הנס העשירי - ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם.¹⁶

רוצה לומר: היה מנסה בכל פעם ופעם לידע את לבו אם יכול לעמוד ולשמור המצות של תורה ואם לאו. ועוד, שנתנה התורה שישמור אברהם מצותיה, שנאמר: "עקב אשר שמע אברהם בקולי".¹⁷

מדרש תהלים (בובר) מזמור יח – שיטה אחרת

"האל תמים דרכו" - אמר רב: לא נתן הקב"ה את המצות אלא לצרף בהן את ישראל, שנאמר: "אמרת ה' צרופה" ... באברהם אבינו הכתוב מדבר ... "אמרת ה' צרופה" - שצדקו בעשר ניסיונות. ואלו הן: אחת בכבשן האש... ואחת לך מארצך וממולדתך. שנים בשרה: בפרעה ובאבימלך, הרי ארבעה. ובהגר המצרית: "בוא נא אל שפחתי" הרי חמישה. ובישמעאל: "גרש האמה הזאת ואת בנה" - הרי ששה. ובמלכים... הרי שבעה, ובמילה: "המול לכם כל זכר", הרי שמונה. ובין הבתרים שהראהו ארבע מלכיות משעבדות בבניו, הרי תשעה.

לנסות לשכנע אותו להצטרף אליו ובגיל שבעים וחמש יצא פעם שניה. הטלטול של אברהם מחרן לארץ כנען, היה, אם כך, כפול. ראה עניין זה בהרחבה גם בדברינו [בית נחור](#) בפרשת וירא.

¹¹ כפשוטו, נראה שהניסיון כאן הוא האם אברהם יחזיק באמונתו ובטחונו בקב"ה אשר הוא שולח אותו לארץ כנען ומיד מביא שם רעב וכופה עליו יציאה לגלות מהארץ המובטחת. אך ראו ביקורתו של רמב"ן (בראשית יב ז') על ירידה זו למצרים (מעשה אבות סימן לבנים על דרך השלילה) וכן הביקורת המרומזת בגמרא בבא בתרא צא ע"א בהשוואה עם אלימלך ובניו שעזבו את הארץ בשנת רעב. לכן מנסה המדרש לעיל לגונן על אברהם שזה היה הרעב הראשון מימות בריאת העולם, אבל מדרש בראשית רבה כה ג שמונה את עשרה הרעב שירדו לעולם ומתחיל מאדם הראשון וממשיך ללמך, לא מסכים עם פרקי דרבי אליעזר הנ"ל. ועכ"פ, לא צריך להרחיק לכת. יצחק, בנו של אברהם, עומד בניסיון הרעב ולא יורד למצרים. הוא זורע ומוצא "מאה שערים". וכבר הרחבנו לדון בנושא בדברינו [ירידת אברהם למצרים](#) בפרשת לך לך. ראה גם דברינו [יצחק אבינו](#) בפרשת תולדות.

¹² האמנם קרע אברהם את בגדיו כאשר נלקחה שרה לבית פרעה אחרי שאמר: אחותי היא. ראו שבחו של לוט בן הרן ששמע שאברהם אומר על שרה שהיא אחותו (היא באמת הייתה אחייניתו של אברהם ואחותו של הרן!) ושק (רש"י בראשית יט טו).

¹³ ראו המדרשים (בראשית רבה מב ג, מא ו) שאמרפל הוא נמרוד רדף אחרי אברהם ושה לבסוף את לוט שהיה דומה לאברהם ואחינו. בדברינו [אברהם ונמרוד](#), [המדרש הזה עלה בידנו מן הגולה](#) וכן [הקשר של אברהם לסדום](#).

¹⁴ ברית בין הבתרים. הניסיון שם היה שלאחר כל ההבטחות על הארץ והזרע מתבשר אברהם על גלות מצרים וכאמור מחזיק באמונתו. ראה בראשית רבה מד כא, שמות רבה נא ז, פסיקתא דרב כהנא פסיקא ה ועוד שבברית בין הבתרים אברהם בחר את הגלויות או המלכיות (שעבוד מלכיות).

¹⁵ הניסיון כאן ברור שלאדם בגיל 99 אומרים למול את בשרו והוא עומד בניסיון זה ומקיים את אשר צווה. אבל ברבים מהניסיונות האחרים כגון בלקיחת שרה הן לבית פרעה והן לבית אבימלך, גם בגירוש הגר וישמעאל ועוד, העמידה בניסיון, אולי יותר נכון לומר בהתנסות, היא שאברהם החזיק באמונתו והמשיך במסעו והגשמת ייעודו (גם אם אולי כשל או טעה) – כך מדגיש פירוש רבינו יונה להלן. ולהלן נראה גם את הרעיון של הניסיון הוא במשמעות של העלאת על נס להתנוסס.

¹⁶ העקידה הוא המקרה היחיד שכתוב במקרא במפורש שהיה ניסיון: "ויהיה אחר הדברים ... והאלהים נסה את אברהם". הוא גם השיא ולפיכך האחרון והמסכם. מה יש עוד לנסות אחרי ניסיון כזה? מה עוד צריך האדם להוכיח לעצמו ולאלהיו? ראה בראשית רבה פרשה נו סימן יא, דברי אברהם לקב"ה אחרי העקידה: "אמר לו: הישבע לי שאין אתה מנסה אותי עוד מעתה ולא את בני יצחק". אם כך, מדוע הבאנו דברינו אלה בפרשת חיי שרה? שמא נתחלפה לנו פרשת וירא בפרשת חיי שרה?

¹⁷ ערכנו קטע זה בפסקה חדשה ולא כהמשך ישיר של הניסיון העשירי, ניסיון העקידה, כי נראה שמפוט זה של המדרש חוזר ומסכם את כל עשרה הניסיונות. ואגב כך, נזכיר את הנושא הבסיסי שנדון רבות בחז"ל ובספרות מחשבת ישראל, ראשונים ואחרונים, מה בכלל טעם הניסיון ומה מטרתו, ובוודאי לא נאריך בו כאן. נזכיר רק את בראשית רבה נה א: "ויהי אחר הדברים האלה והאלהים נסה את אברהם – כתיב: נתתה ליראך נס להתנוסס מפני קושט סלה (תהלים סו) - ניסיון אחר ניסיון וגידולן אחר גידולן. בשביל לנסותם בעולם, בשביל לגדלם בעולם, כנס הזה של ספינה". ממדרש זה, אפשר אולי להבין את השימוש במונח "נס" לאורך כל מדרש פרקי דרבי אליעזר לעיל (כך במהדורת היגר-חורב. אבל בנוסחאות/דפוסים אחרים: ניסיון), שמי שעומד בניסיון הוא כדגל המונף על נס. "ניסה את אברהם" כמו "נישא את אברהם". ראו דברינו מים אחרונים בדברינו [אין בעל הנס מכיר בניסיון](#) ביום העצמאות. ואולי גם מי שנעשה לו נס ...

ובעקדה של יצחק שאמר לו: "קח נא את בנך את יחידך" (בראשית כב ב), הרי עשרה. וקבלן מיראה ומאהבה, ועמד כגבור, ומה שכרו, מגן הוא לכל החוסים בו, שנאמר: "אנכי מגן לך" (בראשית טו א).¹⁸

מסכת אבות דרבי נתן נוסח א פרק לג – יבוא אברהם ליטול שכרו

עשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו לפני הקב"ה ובכולן נמצא שלם. אלו הן שנים בלך לך.¹⁹ ב' בשני בניו.²⁰ ב' בשתי נשיו.²¹ אחד עם המלכים. ואחד בין הבתרים. ואחד באור כשדים. ואחד בברית מילה. וכל כך למה? כדי כשיבוא אברהם אבינו ליטול שכרו. שיהיו אומות העולם אומרים: יותר מכולנו יותר מכל, שווה אברהם ליטול שכרו. ועליו הוא אומר: "לך אכול בשמחה את לחמך ושתה בלב טוב יינך" (קהלת ט ז).²²

ר' עובדיה מברטנורא מסכת אבות פרק ה משנה ג – שיטה רביעית

עשרה ניסיונות - אחד, אור כשדים, שהשליכו נמרוד לכבשן האש. שני, לך לך מארצך. שלישי, ויהי רעב. רביעי, ותוקח האשה בית פרעה. חמישי, מלחמת המלכים. שישי, מעמד בין הבתרים, שהראהו שעבוד מלכויות. שביעי, המילה. שמיני, וישלח אבימלך ויקח את שרה. תשיעי, גרש האמה הזאת ואת בנה. עשירי, העקידה.²³

פירוש רמב"ם לאבות פרק ה משנה ג – שיטת הרמב"ם

העשרה ניסיונות אשר נתנסה אברהם אבינו - כולם כתובים. הראשון - הגירות, והוא אומר יתעלה לו: "לך לך מארצך וממולדתך" (בראשית יב א).²⁴ והשני - הרעב אשר מצא בארץ כנען כאשר השתקע בארץ, וכבר יועד לו: "ואעשך לגוי גדול... ואברכך ואגדלה שמך" (בראשית יב ב), וזה ניסיון גדול והוא אומר: "ויהי רעב בארץ" (בראשית יב ז). והנסיין השלישי - עשוק המצרים אותו בלקיחת שרה לפרעה. והרביעי - הילחמו בארבעה

¹⁸ מדרש תהלים מוציא את הניסיון להרוג את אברהם כשנולד, שכאמור הוא ייחודי לפרקי דר' אליעזר, וכך גם עושים כל שאר המקורות שנביא. כמו כן הוא מוציא את הרעב והירידה למצרים אם משום שהוא סבור שאין בכך ניסיון וזה מעשה סביר ומקובל בשנות בצורת בארץ, או אדרבא, הוצאה עקב הביקורת שראינו על מעשה זה של אברהם שאולי לא עמד בניסיון. ראה הערה 11 לעיל. לעומת זאת, הוא מוסיף את לקיחת הגר לאישה (מה שם הניסיון?) וכן את לקיחת שרה לבית אבימלך שהיא דומה ללקיחתה לבית פרעה.

¹⁹ היציאה מחורן לארץ כנען והירידה ברעב הראשון למצרים. במדרשים, שני "לך לך" הם שני המקומות בהם נזכר "לך לך" במקרא שהם "לך לך מארצך" ביציאה לארץ כנען ו"לך לך אל ארץ המוריה" שבעקידה (בראשית רבה לט ט), אבל כאן ה"לך לך" השני הוא הירידה למצרים, בגלל הקטע הסמוך.

²⁰ גירוש ישמעאל (עם הגר אמו שלה זה הגירוש השני) ועקידת יצחק.

²¹ לקיחת שרה לבית פרעה וגירוש הגר (הראשון, כשהייתה בהריון עם ישמעאל).

²² והמשך הפסוק בקהלת שם: "כי כבר רצה האלהים את מעשיך". נדלג על הניסיון להרוג את אברהם כשנולד שלא נזכר כאן וכאמור הוא ייחודי לפרקי דר' אליעזר ונראה מה עושה מדרש זה לשאר הניסיונות. הוא "מחזיר" את הרעב והירידה למצרים ובכך הוא מיישר קו עם פרקי דר' אליעזר וכל שאר המקורות (הוצאת ניסיון זה מהרשימה היא ייחודית למדרש תהלים). לעומת זאת, הוא מוציא את לקיחת הגר לאישה שמדרש תהלים הוסיף ומוציא גם את לקיחת שרה לבית אבימלך ובכך יוצר הבדל בין פרעה לאבימלך, כמו בפרקי דרבי אליעזר, דבר שטעון הסבר. ומה הוא עושה עם המספר העודף (עם הניסיון החסר)? הוא מפריד בין גירוש הגר בפרשת לך לך וגירוש ישמעאל (והגר) בפרשת וירא לאחר הולדת יצחק ומונה אותם כשני ניסיונות נפרדים! ראה דברינו בהרחבה [גירוש הגר וישמעאל](#).

²³ פירוש ר' עובדיה מברטנורא שמן הסתם ראה את המקורות שהבאנו עד כאן (נולד בברטינורו, צפון איטליה 1440, עלה לארץ בשנת 1488, נפטר בירושלים 1510) נראה כמשלב את מדרש תהלים ואבות דרבי נתן. נראה אפילו שהוא מאמץ את גישתו הבסיסית של אבות דר' נתן, אבל לא מוכן לפצל את גירוש הגר וישמעאל לשניים ("גרש את האמה הזאת ואת בנה" - אומרת שרה) והוא מחזיר, בהשפעת מדרש תהלים את הניסיון של לקיחת שרה לבית אבימלך, בדומה ללקיחתה ע"י פרעה.

²⁴ ייחודיות ראשונה של שיטת הרמב"ם היא בכך שהוא לא מחשיב את הסיפור על כבשן האש ואולי גם לא את ניתוח הפסילים, עכ"פ לא כניסיון. ראה תיאור תחילתו של אברהם בהלכות עבודת כוכבים לרמב"ם, פרק א הלכה ג: "כיון שנגמל איתן זה התחיל לשוטט בדעתו והוא קטן והתחיל לחשוב ביום ובלילה... ולא היה לו מלמד ולא מודיע דבר אלא מושקע באור כשדים בין עובדי כוכבים הטפשים... והוא עובד עמהם ולבו משוטט ומבין עד שהשיג דרך האמת... וידע שיש שם אלוה אחד... והוא ברא הכל ואין בכל הנמצא אלוה חוץ ממנו... כיון שהכיר וידע התחיל להשיב תשובות על בני אור כשדים ולערוך דין עמהם ולומר שאין זו דרך האמת שאתם הולכים בה ושיבר הצלמים והתחיל להודיע לעם שאין ראוי לעבוד אלא לאלוה העולם... וראוי לאבד ולשבר כל הצורות כדי שלא יטעו בהן כל העם... כיון שגבר עליהם בראיותיו בקש המלך להורגו ונעשה לו נס ויצא לחרון". נס אולי היה כאן, אבל לא ניסיון. בכך נראה שרמב"ם סבור כאבן עזרא בוויכוחו עם רמב"ן על נס \ ניסיון כבשן האש (ראו אבן עזרא בראשית יא כ ורמב"ן בהערה 8 לעיל) ושהדרך לאמונה שמטלת על כל אחד ואחד מישראל היא מהלך שמצופה מכל אחד ואיננה ניסיון (אולי התנסות). הרמב"ם הולך בעקבות מדרש תנחומא שעשרה הניסיונות שהתנסה בהם אברהם מתחילים בציווי "לך לך" שבתחילת פרשת לך לך ומסתיימים ב"לך לך אל ארץ המוריה" שבסוף פרשת וירא. ראה מדרש תנחומא פרשת לך לך סימן ג: "רבי לוי אומר: ניסיון הראשון כניסיון האחרון - ניסיון הראשון בלך לך מארצך, ניסיון האחרון בלך לך אל ארץ המוריה". ראה גם בראשית רבה לט ט: "אמר רבי לוי שתי פעמים כתיב לך לך ואין אנו יודעים אי זו חביבה אם השנייה אם הראשונה, ממה דכתיב אל ארץ המוריה היא השנייה חביבה מן הראשונה".

מלכים. והחמישי - לקחו הגר כשנאש מההולדה משרה.²⁵ והשישי - המילה, אשר צווה בה בשנות הזיקנה. והשביעי - עשוק מלך גרר אותו בלקיחת שרה גם כן. והשמיני - הרחקת הגר אחר היבנותו ממנה. והתשיעי - הרחקת בנו ישמעאל, והוא אמרו לו יתעלה: "אל ירע בעיניך על הנער ועל אמתך" (בראשית כא יב). וכבר העיד הכתוב כמה קשה היה הדבר עליו: "וירע הדבר מאד בעיני אברהם" (בראשית כא יא).²⁶ אבל הוא קיים ציוויו יתעלה וגרשם. והעשירי - עקדת יצחק.²⁷

פירוש רבינו יונה על אבות פרק ה משנה ג – שיטת רבינו יונה

עשרה ניסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בכולם - הראשון אור כשדים שהפלו נמרוד לכבשן האש וניצל. וזה אינו מפורש בתורה ומדברי קבלה הוא, ויש לנו רמז לדבר הזה מן התורה, שקודם פרשת לך לך מארצך וממולדתך נזכר למעלה שני פעמים אור כשדים להודיע שבשביל אותו הניסיון שעמד בו הבטיחו השם יתברך והביאו אל הארץ... והשני שצווהו לצאת מארצו, שנאמר: "לך לך מארצך וממולדתך" ועשה כן.²⁸ והשלישי, שנאמר: "ויהי רעב בארץ" ואע"פ שהקב"ה הבטיח ואמר לו "ונברכו בך כל משפחות האדמה", כשהביא הרעב לא הרחר אחר מידותיו. הרביעי לקיחת שרה לפרעה. החמישי מלחמת ארבעה מלכים שבשלש מאות ושמונה עשר איש החזיק ובטח בהקב"ה ונעשה לו נס שניצל והציל אחיו וכל רכוש סדום ועמורה והיה סובל המקרים לטובתו ולזכותו. השישי - בן תשעים ותשע שנה בהימולו את בשר ערלתו... השביעי לקיחת שרה לאבימלך. השמיני כשגרש הגר וישמעאל בנו במצות ה', ואם הרע הדבר על אודות בנו - קיים מצותו. התשיעי לעקידת יצחק בנו, שכתוב בה: "עתה ידעתי כי ירא אלהים אתה"... שבכל הניסיונות לא אמר לו כי ירא אלהים אתה חוץ מזו, מפני שהיה הניסיון הגדול שבכולם כי לקח בנו להעלותו עולה. העשירי, קבורת שרה. שנאמר לו: "קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה". וכשמתה אשתו לא מצא מקום לקברה עד שקנאו ולא הרחר. להודיע כמה חיבתו של אברהם אבינו היה מנסהו לגלות לבריות כי ירא אלהים ושלם בכל המדות.²⁹

עשרה ניסיונות שהתנסה בהם אברהם אבינו - טבלת השוואה מסכמת³⁰

²⁵ מדרש תהלים לעיל והרמב"ם הם שתי השיטות היחידות שמונות את לקיחת הגר לאישה (כהצעת שרה לאברהם) היא ניסיון. ונשאיר לשואבי המים לפרש מה הניסיון כאן.

²⁶ אבות דרבי נתן לעיל והרמב"ם הם שתי השיטות שמונות הן את גירוש הגר בעודה בהריון בפרשת לך לך והן את גירוש ישמעאל והגר בפרשת וירא, כשני ניסיונות נפרדים

²⁷ את המספר "שהרויח" בהוצאת ניסיון כבשן האש, מנצל הרמב"ם לצורך הגר ובכך הוא מצטרף לדעה המיוחדת שראינו במדרש תהלים אשר מונה את לקיחת הגר לאישה כניסיון לאברהם. הכל נראה איפוא מיושר ומסודר, אך לא. הרמב"ם גם מקבל את השיטה המיוחדת של אבות דר' נתן שגירוש הגר וישמעאל נספר כשני ניסיונות כנזכר לעיל, אז עכשיו הוא חייב לוותר על ניסיון אחד על מנת לשמור על המספר עשר. את מי בוחר הרמב"ם להוציא? את ברית בין הבתרים! האם משום שזה לא ניסיון אישי לאברהם? משום שהוא עצמו שוב לא ירד פעם שניה למצרים והובטח לו: "ואתה תבוא אל אבותיך בשלום תיקבר בשיבה טובה"? או משום שהובטח לו: "ודור רביעי ישובו הנה"? המאיר עינינו יבורך.

²⁸ ניסיון "לך לך מארצך" שמקובל על כל השיטות איננו רק ניסיון עקירה ונדודים (ראה דברינו [כאשר התעו אותי אלהים](#) בפרשת וירא), אלא גם הניסיון של הכרעה בדילמה של כיבוד אב ואם מול הציווי "לך לך". ראה דברינו כיבוד אב ועלייה לארץ בפרשת לך לך. היה זה גם ניסיון כפול משום שאברהם חזר לחרון אל תר אביו אחרי חמש שנים בארץ ויצא שוב לארץ.

²⁹ הנה הסיבה מדוע מקמנו את הדיון בעשרה הניסיונות של אברהם בפרשת חיי שרה. הניסיון העשירי, לדעת רבינו יונה הגירונדי הוא קבורת שרה! (ר' יונה בן ר' אברהם גירונדי 'החסיד' חי בגירונה וברצלונה שבספרד במאה ה"ג, ונפטר בטולידו בשנת ה"א כ"ד [1263]). היה בן-דודו, מחותנו וידידו של רמב"ן. באדיבות פרויקט השו"ת, בר-אילן). הקושי של אברהם למצוא ולווא אחוזת קבר קטנה צנועה לקבור בה את שרה אשתו, בכל הארץ הרחבה שהובטחה לו ולזרעו, הוא הניסיון העשירי. הגם שבהשוואה לכל שאר השיטות, זו דעת יחיד, יש לה אחיזה איתנה בחז"ל. ולא סתם, אלא היישר מפיו של השטן שלשם שינוי מסנגר על אברהם (devil's advocate). ראה מסכת בבא בתרא טז ע"א: "ויאמר ה' אל השטן אי מזה תבא ויען השטן את ה' ויאמר משוט בארץ - אמר לפניו: רבש"ע, שטתי בכל העולם ולא מצאתי כעבדך אברהם, שאמרת לו: קום התהלך בארץ לארכה ולרחבה כי לך אתננה, ובשעה שבקב לקבור שרה לא מצא מקום לקבורה, ולא הרחר אחר מדותיך". ודבר זה למדנו מפירוש רמב"ן בפרשתנו, בראשית כג יט (נראה שהמחותנים למדו תורה ביחד). עוד ניתן לומר שמות שרה הוא המשך לעקידה וסיפור אחד וניסיון אחד הם. ראה דברינו [חיי שרה – מחיר העקידה](#) בפרשה זו. ראו כמו כן תנחומא עקב סימן ג: "והיה ראשיתך מצער וגו' (איוב ח) ללמדך שכל המצטער בתחילתו נוח לו בסופו, ואין לך שמצטער מתחילתו יותר מאברהם שהושלך לכבשן וגלה מבית אביו ורדפו אחריו ט"ז מלכים ונתנסה בעשר ניסיונות וקבר את שרה ולסוף נח שנאמר (בראשית כד) ואברהם זקן בא בימים וה' בך וגו'".

³⁰ המספרים בתוך הטבלה הם המספר הסידורי של הניסיונות בכל שיטה. טבלה זו מסייעת לא רק לסכם באופן חזותי וברור את השוני בין השיטות, אלא גם את השווה והמשותף ביניהם. אילו ניסיונות מוסכמים על הכל: לך לך מארצך, לקיחת שרה לבית פרעה, מלחמת ארבעה המלכים, ברית מילה והעקידה. חמישה ניסיונות מוסכמים על הכל. גם זה משהו!

האירוע	פרקי ר' אליעזר	מדרש תהלים פרק יח	אבות דר' נתן נוסח א	פירוש ברטנורא	רמב"ם, פירוש המשנה	רבינו יונה, פירוש המשנה
ניסיון להורגו כשנולד	1	---	---	---	---	---
נמרוד וכבשן האש	2	1	1	1	---	1
לך לך מארצך	3	2	2	2	1	2
הרעב והירידה למצרים	4	---	3	3	2	3
לקיחת שרה ע"י פרעה	5	3	4	4	3	4
מלחמת 4 המלכים	6	4	5	5	4	5
ברית בין הבתרים	7	5	6	6	---	---
לקיחת הגר לאישה	---	6	---	---	5	---
ברית המילה	8	7	7	7	6	6
לקיחת שרה ע"י אבימלך	---	8	---	8	7	7
גירוש הגר	---	---	8	---	8	---
גירוש הגר וישמעאל	9	9	9	9	9	8
עקידת יצחק	10	10	10	10	10	9
קניית שדה המכפלה	---	---	---	---	---	10

**שבת שלום
מחלקי המים**

מים אחרונים 1: לא התיימרנו, כמובן, לסכם את כל השיטות. ראה גם אבות דרבי נתן נוסח ב פרק לו, מרכבת המשנה לר"י אלאשקר על המשנה באבות פרק ה משנה ד, מחזור ויטרי סימן תכח ועוד.

מים אחרונים 2: ראה רש"י שמות לב יג: "זכור לאברהם - אם עברו על עשרת הדברות, אברהם אביהם נתנסה בעשרה נסיונות ועדיין לא קבל שכרו. תנהו לו ויצאו עשרה בעשרה.³¹

³¹ אנו מזכירים בתפילותינו, בד"כ ובעיקר, את ניסיון העקידה. ניסיון זה גולש לדור הבא שהרי פשוט הוא ששני ניסיונות היו בעקידה: אחד לאברהם ואחד ליצחק. ראו דברינו איפה יצחק בעקידה. אם כך, אפשר להזכיר גם את כל עשרה הניסיונות (כמו שאנו מזכירים למשל את עשרה הרוגי מלכות) אשר משקפים את ניסיונות זרעו של אברהם לדורותיו: גירות ונדידה (עקירה), פרנסה וכלכלה, מריבות במשפחה ובבית, מלחמות ורדיפות, הבטחות שלא התגשמו, ניסיונות להמרת ברית אברהם וכו'. הזכרה רחבה כזו הייתה נותנת מסכת רחבה יותר של "מעשה אבות סימן לבנים". אלא שאז היינו צריכים להחליט באיזו שיטה לבחור ואברהם ודאי לא היה רוצה שבניו יעמדו בניסיון קשה נוסף ...